

Урош П. Новаковић¹
Универзитет у Београду,
Правни факултет,
Катедра за грађанско право
Београд (Србија)

004.738.5:316.472.4
Оригинални научни рад
Примљен 07/10/2024
Измењен 30/12/2024
Прихваћен 24/01/2025
doi: [10.5937/socpreg59-53981](https://doi.org/10.5937/socpreg59-53981)

SHARENTING – ПРАВО РОДИТЕЉА ИЛИ ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВА ДЕТЕТА?

Сажетак: У раду се анализира савремена пракса родитеља да на друштвене мреже, и уопште *online* платформе (*Internet, YouTube...*), постављају виртуелне садржаје о својој деци. У правној теорији *sharenting* се дефинише као коришћење друштвених мрежа од стране родитеља за дељење садржаја о деци путем текстуалних објава, фотографија и видео-записа који садрже дететове личне податке. *Sharenting* представља овлашћење родитеља, сегмент вршења родитељског права, да у потпуности самостално одлучују о видљивости свог детета на интернету, без укључивања детета у такву одлуку. Одређено ограничење родитеља у објављивању садржаја у вези са својим дететом огледало би се у томе да родитељи објављују на свом профилу вести у вези са дететом (да је дете рођено, да је проходило, проговорило, пошло у вртић, школу), али без објављивања визуелног садржаја о томе (слика и видеа). На тај начин идентитет детета не би био откривен, а самим тим и потенцијално угрожен од стране трећих лица.

Кључне речи: дете, права детета, друштвене мреже, *sharenting*, интернет.

УВОД

Савремено доба, у дигиталној сфери, донело је незамисливе промене у традиционалним, постојећим друштвеним људским односима. Породица, као део сложене друштвене структуре, није лишена константних промена. Технолошке иновације имају немерљив утицај на сваки сегмент живота, како појединца тако и породице. Интернет и друштвене мреже (*Facebook, Instagram*, некадашњи *Twitter* сада *X, TikTok*) представљају један део тих технолошких иновација, чијим коришћењем настају нове праксе у породичном животу, непознате дотадашњем свакодневном обрасцу понашања чланова породице. Појединци, било као самосталне особе, било као чланови породице, приказивањем себе и других блиских особа на *online* платформама, интернету и друштвеним мрежама, постају видљиви широком (не)ограниченом кругу

¹ uros.novakovic@ius.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0009-0002-9749-7369>

других, познатих или непознатих особа, чиме себе и друге могу изложити штетним утицајима који се огледају у угрожавању личних података и права на приватност. Неограничено (само)приказивање може довести до низа последица по саму особу која објављује садржаје на интернету. Уколико је реч о пунолетној, одраслој особи (способној за расуђивање?!), која поставља садржаје о себи, који не угрожавају права других особа, правни систем не може деловати ни на који начин. Пунолетна одрасла особа, која је способна за расуђивање, има право да слободно поставља различите информације и видео-записе о себи под условом да се на тај начин не угрожавају права других. Међутим, уколико је реч о особама које постављају садржаје о другим члановима породице, посебно о својој деци, такво деловање у оквиру савременог породичног живота не би требало да остане изван правне регулативе, нарочито ако се наведеним, потенцијално штетним деловањем родитеља може угрозити благостање и добробит детета тиме што дете бива изложено неограниченом броју корисника без икакве заштите његове приватности.

Сведоци смо да се дељењем дигиталног садржаја од стране појединаца, тзв. инфлуенсера, стичу материјална добра и остварују профити који су незамисливи у некој другој области привређивања. Несумњиво је да технолошки развој има немерљив утицај на живот сваког појединца, па тако и на децу. Питање је како технолошке иновације у друштвеној сфери утичу на остваривање права појединца, тј. да ли применом и продором дигиталних садржаја у праксу породичног живота права детета бивају угрожена или не бивају. Један део целокупног сегмента дигиталних садржаја јесу друштвене мреже, те се намеће потреба анализе утицаја друштвених мрежа на читав низ права појединаца, пре свега, права личности, а да будемо још конкретнији, права појединца на приватност. Развој наведених технологија омогућио је да потпуно непознате особе добију право да се приказују и постану јавно видљиве, што је било незамисливо до пре само 20 или 30 година. Дефинисаћемо то као слободу појединца да буде познат јавности – потреба за јавним приказивањем. Пружена је (фиктивна, погрешна?!) реалност да свако може и треба бити познат свим другим особама.

Зашто уопште друштвено и правно разматрати и анализирати ово питање? Наиме, проценти из истраживања које ћемо приказати говоре да је за разлику од времена од пре само неких 10 или 20 година утицај друштвених мрежа и број корисника истих порастао од неколико процената до готово 80-90%. Незамисливо и забрињавајуће делују подаци да је слику детета, коју је на друштвене мреже, без ограничења приступа, поставио један познати родитељ, видело чак 130 милиона људи (Hamming, 2020, стр. 1038). Претпоставимо да само 0,1% свих ових пратилаца који су погледали слику детета нема добру намеру повезану са објављивањем лика детета. Ово нам говори колико је то велики број особа (чак 130.000) којима је дете изложено, те како то може имати непоправљиве последице по добробит и развој тог (али и сваког другог) детета и његов најбољи интерес. Оно што породично право, у светлу *rebus sic stantibus* савремених породичних односа, треба да размотри/разматра јесте какав утицај на права детета и најбољи интерес детета има та нова „породична пракса” условљена савременим модним породичним трендовима. У раду ће бити анализиран утицај приказивања деце на друштвеним мрежама из угла права детета и вршења родитељског права, са посебним освртом оба наведена института кроз принцип најбољег интереса детета.

ПОЈАМ SHARENTINGA

Потреба одраслих особа, које су уједно и родитељи, да се у савремено доба (само)приказују пројектује се и на приказивање њихове деце на друштвеним мрежама. Тешко је замислити родитеља који би, до пре само 30-ак година, платио оглас у новинама или закупио време на ТВ да би низу непознатих људи показао како је његово дете проходило, проговорило прву реч или прославило први рођендан. Дете у савремено доба долази у контакт са особама које могу (спо)знати личне чињенице о њему (да не кажемо познавати дете), а да их претходно није упознало, нити је с тим особама делило те дубоко личне и интимне податке.

У чему се огледа разлика и уједно највећа опасност савремених дигиталних медија (*online* медија) у односу на оне традиционалне? Сублимираћемо одговор на постављено питање кроз следеће особине информација пласираних посредством *online* медија:

- сталност подразумева да једном објављена *online* информација не нестаје, напротив – траје годинама;

- видљивост значи да се информација приказује *online* и да је широко видљива, на неограничен број адреса;

- дељивост подразумева да је интернет медиј који омогућава да корисник тренутно дели информације, једним кликом се та информација добија и прослеђује даље;

- могућност претраживања значи да је могуће једном објављену информацију тражити и добити у постојећим базама података било када у будућности (Hamming, 2020, str. 1044).

Појам *sharenting* је резултат комбинације две англосаксонске речи: *share* (дељење) и *parent* (родитељ), те је њиховим комбиновањем настао термин *sharenting*. Подразумева дељење садржаја о детету од стране родитеља на друштвеним мрежама и *online*. Први пут је овај термин употребљен 2012. године у магазину *Wall Street Journal* (Fineman, 2023, str. 848). Имајући у виду да је објављивање на друштвеним мрежама свакодневна пракса породичног живота савремене породице, приказивање себе и своје деце на истим, нова је појава за коју не постоји термин у домаћој социолошкој и правној теорији. Стога, приклонимо се наведеном термину из англосаксонске теорије – *sharenting*, којим се означава приказивање слика, видео-снимка и других садржаја о детету од стране родитеља, као и других особа које се посредно или непосредно брину о детету (рођака, васпитача, бејбиситера, старатеља). Најкраћи и најтачнији термин прикладан нашем језику могао би бити „приказивање детета на *online* платформама и друштвеним мрежама”. Како је ово једна дужа сложеница, а не термин, опредељујемо се да у овом раду користимо наведени термин који је већ у упоредној породичноправној литератури шире прихваћен.

Поред наведених, најужа дефиниција *sharentinga* би била постављање садржаја о деци од стране родитеља на друштвене медије (Plunkett, 2020, str. 460). Други, шири, контекст *sharentinga* подразумева не (само) постављање слика и садржаја о детету од стране родитеља већ претерано приказивање и постављање садржаја о детету на друштвене мреже. *Sharenting* у ужем смислу означава постављање слика и садржаја о детету као животну чињеницу, док се у другом, ширем смислу, говори о квалитету

и квантитету те чињенице, говори се да је *sharenting* погрешно понашање, погрешна претерана пракса родитеља. Неретко се у литератури под *sharentingom* подразумева, не обично објављивање садржаја, већ само претерано објављивање садржаја о детету. Код овог дефинисања се има у виду квантитет објављивања садржаја као критеријум. Генерички термин *sharenting*, према нашем мишљењу, односи се на приказивање садржаја у вези са дететом, без додатних квалификација да ли је реч о претераном приказивању детета, штетном приказивању детета, приказивању у приватне или пословне сврхе. Наведене даље поделе у односу на основни термин представљају само модалитете постојећег основног термина *sharentinga*. Услед ограничености обима овог рада остављамо (реалну) могућност да се модалитетима *sharentinga* бавимо у неком наредном раду.

Процес трансформације приватних односа у јавне у оквиру породичног права можемо пратити у пуној мери управо код *sharentinga*.² Породична пракса показивања слика, видео-снимака и других садржаја у вези са дететом, која је некад била резервисана за узак круг сродника и пријатеља, сада постаје доступна особама које нису чланови породице или блиски пријатељи.

УЗРАСТ ДЕТЕТА, САГЛАСНОСТ И ДЕЉЕЊЕ САДРЖАЈА

Деца од најранијег узраста постају присутна на интернету и друштвеним мрежама. Таква рана изложеност деце утицају дигиталних платформи може имати изузетно штетне утицаје по психичко здравље деце. Чим су деца присутна *online*, постоји ризик од повећане рањивости услед остављања коментара од стране непознатих особа који могу имати негативну конотацију, вређање, па чак и форму озбиљних претњи и дигиталног злостављања. Такви злонамерни и агресивни коментари могу оставити знатне последице и по психичко здравље одраслих особа, а када је дете у питању, онда је несумњиво тај негативан утицај још јачи. Вршњачко насиље може бити условљено постављањем таквих садржаја о детету од стране његових родитеља.

Код анализе феномена *sharentinga* не постоји само намера да се дете заштити и то тако што му се допушта да самостално одлучи о креирању сопственог дигиталног идентитета, већ и да се дете заштити од очигледних штетних последица несавесног понашања родитеља и то до узраста од ког ће моћи самостално да доноси одлуке о овом питању. Проблем *sharentinga* односи се на ограничење и процену родитеља на који начин врше родитељско право у односу на своје дете у области дигиталних технологија. Одлука родитеља да се дели садржај везан за дете представља део права родитеља да одлучује о начину вршења родитељског права. Реч је о уобичајеним свакодневним питањима о којима родитељи одлучују заједнички и споразумно. Међутим, ово питање може постати и битно питање везано за живот детета о коме,

² О односу приватног и јавног у породичном праву, видети: Урош Новаковић, Промене у савременом концепту породичног живота, *Унификација ѿрава и ѿравна сиѿурносѿ*, Зборник радова са 33. сусрета Копаоничке школе природног права Слободан Перовић, Београд, 2020, том 2, стр. 141 и даље.

у случају развода брака, може одлучивати други родитељ који не врши родитељско право.³ То се дешава у случају несагласности родитеља о томе да ли и на који начин постављати садржаје о детету на друштвене мреже. Ово питање превазилази оквире уобичајеног, свакодневног питања васпитања детета.

Ако би се разматрало који супротстављени интереси се могу јавити код приказивања детета на друштвеним мрежама, најпре, постоји право родитеља да врше родитељско право на начин на који они сматрају да је адекватан, а са друге стране, постоји и право детета на приватност, односно на заштиту од штетних утицаја интернета и савремених друштвених мрежа.⁴ Правилан, потпун и слободан развој детета подразумева да оно одлучује о томе како ће уживати своје право на приватност и заштиту личних података.⁵ Ово право дете стиче од самог рођења. Према Породичном закону родитељи су особе које до пунолетства детета треба да штите право детета на приватност.⁶

Када је у питању узраст детета, о постојању реалне опасности од уплива у приватну сферу детета и крађе личних података, када се деле садржаји о детету без ограничења, сведочи скорашњи пример *YouTube* платформе и неовлашћеног узимања података о деци испод 13 година старости без сагласности њихових родитеља (Plunkett, 2020, str. 458). Наиме компанија *Google* је обавезана да плати износ од 170 милиона долара јер је *YouTube* сервис за дељење видеа незаконито прикупљао податке о деци без сагласности родитеља.⁷

Иако су деца млађег узраста у већој мери угрожена приказивањем садржаја о њима на друштвеним мрежама, занемарују се штетни ефекти по децу старијег, пре свега, адолесцентског узраста (10 до 19 година). Дигитални идентитет представља саставни део интимног живота адолесцената у коме се свако мешање родитеља може схватити као непримерени уплив у њихову сферу, што може довести до озбиљног конфликта у односу између родитеља и детета. Објављивањем садржаја о детету без његове сагласности може значајно угрозити однос поверења између детета и родитеља.

Наиме, приказивање садржаја о деци адолесцентског доба може довести до тога да она буду предмет вршњачког насиља. Деца старијег узраста у већој мери имају изграђен лични и дигитални идентитет, те су социјалне везе са својим вршњацима израженије него што је то случај са млађом децом. Стога, везивање дигиталних садржаја ове категорије деце за своје родитеље, као и неовлашћено снимање и објављивање

³ Према нормама Породичног закона, питања која битно утичу на живот детета набројана су у члану 78. став 4: промена пребивалишта детета, образовање детета, располагање имовином детета велике вредности, предузимање већих медицинских захвата над дететом. Ово нормирање није исцрпног карактера, те се и нека друга питања, попут религије детета, као и постављање садржаја на друштвене мреже могу сматрати питањима која битно утичу на живот детета.

⁴ Урош Новаковић, *Право детета на заштиту од штетних утицаја савремених масовних медија (интернета)*, Зборник *Право и јавне делатности Liber amicorum Јовица Тркуља*, Београд, 2024, стр. 491–515.

⁵ Видети члан 62. став 1. Породичног закона.

⁶ Члан 84. Породичног закона.

⁷ Резултат покренутог поступка јесте нагодба вредна 170.000.000 \$. <https://www.politika.rs/sr/clanak/437165/Kazna-Guglu-i-Jutjubu-i-SAD-je-ne-stite-decu>, вест од 4. 9. 2019, приступљено 25. 12. 2024. године.

садржаја о деци адолесцентског периода без знања и сагласности деце⁸, може довести до различитих штетних последица, почевши од осећаја стида, „задиркивања” од стране друге деце, до различитих последица по психичку стабилност деце. Деца у том периоду на интензивнији начин доживљавају сваки упад родитеља у њихов адолесцентски свет – свет интиме њихове личности. Приватност сваког појединца је добро које је потребно штитити. У случају деце адолесцентског периода ова потреба, иако је реч о старијој деци, још више долази до изражаја с обзиром на то да су код ове категорије деце осећања самосталности и креирања свог света, различитог од света одраслих, присутнија. Било какав уплив у њихове одлуке и свет сматраће се као неовлашћено коришћење њиховог „личног добра”. Деца у посматраним истраживањима претежно сматрају да родитељи не би требало да постављају слике и садржаје о њима на интернет, као и да услед постављања имају негативна осећања поводом објављивања својих слика које могу бити понижавајуће и изазвати срам или стид (наге слике док су били мали, слике када су плакали, имали незгоде, слике на којима нису лепо, као и друге слике и садржаји интимног карактера) (Iskul & Joamets, 2021, str. 107).

На овом месту осврнућемо се на један значајан случај из наше судске праксе који говори о овом проблему, посебно када су родитељи разведени. Апелациони суд у Крагујевцу је потврдио првостепену пресуду којом је одбијен као неоснован тужбени захтев тужиље, мајке детета, којим је тражила да се утврди да је тужени, отац детета, објављивањем фотографија на свом фејсбук профилу учинио повреду права детета и то право на безбедан живот и право на приватност, те да се забрани оцу да убудуће фотографије своје малолетне ћерке објављује на друштвеним мрежама (пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Гж2 187/2022 од 19. 5. 2022. године). Суд је овде стао на становиште којим захтева наступање штетних последица по дете услед објављивања фотографија на друштвеним мрежама. Заиста, потребно је да услед несавесног поступања родитеља наступи штета по психичко или физичко здравље детета. Међутим, у случајевима као што је постављање слике наге деце на профиле на друштвеним мрежама, не сме се захтевати наступање штетне последице по дете, стога што би такав приступ био супротан благостању и најбољем интересу детета. Уколико би наступила последица, то би значило озбиљно угрожавање детета, а свака радња којом би се отклонила последица не би била сразмерна повређеном добру – благостању и правилном психофизичком развоју детета. Стога, закључујемо да се превентивни приступ и забрана објављивања намеће као императив.

Дете у највећем броју случајева није ни свесно да је „предмет” дељења, тј. да се садржај о њему поставља *online*. Процена штетности постављеног садржаја коју може вршити социјална служба, на основу пријаве родитеља или других особа блиских детету, као и образовних установа, полази од тога да ли емотивно угрожавање услед *sharentinga* може бити разумно за дете датог узраста. Услед недостатка богатије домаће судске праксе о овом питању, нећемо се у постојећем раду изјашњавати о томе у ком узрасту детета је потребна његова сагласност. Као оријентациони критеријум предложимо узраст детета од 12 година.

⁸ Видети пресуду Европског суда за људска права у случају *Soderman v. Sweden*, број представке 5786/08 од 12. 11. 2013. године, за снимање детета старости 14 година без његове сагласности.

КОЛИЗИЈА ПРАВА РОДИТЕЉА И ПРАВА ДЕТЕТА

Пракса *sharentinga* постаје уобичајена пракса родитеља у савремено доба. Како је некад било нормално, уобичајено, да се показују албуми са фотографијама деце у физичком смислу, тако сада постаје нормално и уобичајено да се фотографије, снимци и други садржаји објављују *online* и на друштвеним мрежама. Наизглед се ни по чему пракса родитеља да приказују децу *online* не разликује у односу на традиционалну устаљену породичну праксу да се албуми са сликама рођења детета, дејих ројендана, поласка детета у школу, летовања и зимовања, показују баби, деди, тетци, стрицу, другим блиским рођацима, као и блиским особама. Ипак, значајна разлика некадашњег приказивања у односу на *online* приказивање састоји се у томе да су такве слике и албуми били (и даље јесу?!) приватна ствар породице, док су профили на друштвеним мрежама исте такве садржаје претворили у јавне садржаје доступне ујем или ширем кругу људи. На феномену *sharentinga* огледа се проблем приватног и јавног у савременој породици. *Prima facie*, једна претежно приватна породична пракса, која постоји десетинама година у породичном животу, постаје одједном јавна пракса.

Део вршења родитељског права, који се односи на слободно и независно одлучивање родитеља о приказивању, објављивању и дељењу свакодневних активности везаних за дете, постаје предмет могућих злоупотреба родитеља, те последично питања сукоба права детета на заштиту од штетних утицаја и права родитеља да објављују те податке и информације о детету. Тешко је замислити да је некадашња пракса сликања мале деце док се купају на мору или у кућном, породичном окружењу и стављања фотографија у породични албум, могла имати штетан утицај на дете, а посебно на угрожавање права детета на приватност. Уосталом, слике су се показивале само уском кругу особа, блиским сродницима, пријатељима, кумовима, особама које су садржински имале близак однос са дететом и, што је још важније, близак однос са родитељима детета. Нису у питању били виртуелни, *online* пријатељи деце или родитеља, суштински непознате особе.

У овом делу ћемо размотрити однос између права родитеља и права детета код установе *sharentinga*. У пракси Врховног суда САД, право родитеља да васпитавају и подижу своју децу препознато је као искључиво право родитеља и као једно од основних уставних права (Haley, 2020, str. 1011). Слично доктрини неповредивости родитељских права у САД, и према нормама правног система Јужноафричке Републике, родитељу није потребна сагласност детета до 18. године уколико поставља садржаје о детету *online* (Gabriel, 2019, str. 609). Сматра се да ће родитељ, по правилу, деловати у најбољем интересу детета. Упркос томе, детету су призната права на приватност и дигитални идентитет која су независна од родитељског права. Ако посматрамо дете, поред неспорног угрожавања права на његову приватност, још једно његово право јавља се као изузетно подложно штетним утицајима дељења садржаја о детету *online* – то је право детета на потпун и правилан развој. Ово право је директно угрожено уколико се дете приказује на друштвеним мрежама. Без улажења у детаљну анализу, барем не у овом раду, напоменућемо још неколико права која, такође, могу бити предмет повреде услед *sharentinga*: право детета на образовање,⁹ право детета

⁹ Ово право може бити повређено тиме што дете услед узнемиравања, као и дигиталног насиља од стране вршњака, али и непознатих особа, услед постављања садржаја на друштвеним

на заштиту од експлоатације, право детета на заштиту од сексуалног угрожавања и злостављања. Повреде свих ових права проистичу из повреде једног генеричког права у овој области, а то је право детета на приватност, а које опет бива повређено услед дељења садржаја о детету на друштвеним мрежама и интернету.

Неспорно је да родитељи имају искључиво право да подижу и васпитавају децу на начин на који они то желе. То се односи и на област јавне, дигиталне видљивости њиховог детета, што представља свакодневни сегмент вршења родитељског права. Такође, не би требало да буде спорно то да без претходне сагласности родитеља, особе или установе које врше бригу и надзор над дететом не би могле да постављају слике и садржаје детета на интернет и друштвене мреже. Став да је код *sharentinga* реч о искључивом праву родитеља да одређују дигитални идентитет детета не можемо прихватити, јер су у овој области родитељи само носиоци заштите детета, тј. они се појављују као заступници дигиталног идентитета детета и његовог права на приватност.

Осврнућемо се на појам савесности родитеља код *sharentinga*. Савесност родитеља у овој области, као и у многим другим, треба да игра битну улогу при правној процени њиховог понашања. Уосталом, постављање садржаја о деци на друштвене мреже није ништа друго него један сегмент из домена вршења родитељског права, и то онај који се свакодневно примењује. У домену родитељског права, при процени погрешног вршења родитељског права, савесност родитеља треба да има одлучујући значај. Тако, и према нормама Породичног закона, савесност има одлучујући утицај на санкционисање родитеља при погрешном вршењу (члан 82). Несавесно вршење родитељског права повлачи делимично лишење родитељског права (Novaković, 2022). Сматрамо да (не)савесност треба да има, и у области *sharentinga*, одлучујући утицај на санкционисање родитеља. Савесност овде треба претпоставити. Међутим, услед комплексности и ограничености правног деловања при свакодневном вршењу родитељског права, у шта се убраја и *sharenting*, ванправним деловањем могуће је конкретизовати (не)постојање савесности у поступању родитеља код *sharentinga*, и то тако што ће родитељ бити упозорен, било кампањама, информисањем од стране социјалних служби или другим облицима информисања, да има обавезу да садржаје о детету ограничи одређеном броју (блиских) особа на друштвеним мрежама. У оваквом претходном, превентивном приступу, родитељ ће знати или бити дужан да зна да постављањем садржаја о детету на свом профилу на друштвеним мрежама или *online*, без ограничења и без заштите, активно делује, тј. својим чињењем угрожава најбољи интерес детета. У том случају, родитељ ће поступати несавесно. Проблеми који проистичу из *sharentinga* могу настати, не као производ несавесности или лоше намере родитеља, већ управо услед жеље родитеља да помогну својој деци која имају одређену врсту проблема (Steinberg, 2017, стр. 841). Ипак, оно што је неспорно јесте да сама чињеница постављања дигиталног садржаја на интернет и друштвене мреже отвара могућност постојања штетних утицаја по дете. Родитељ може делити садржај о деци без постојања свести да то што чини може бити штетно по дете. У том правцу видимо улогу социјалних служби које би родитеље који ово чине упозоравале на

мрежама, може избегавати да иде у школу што би за последицу имало лошије резултате у погледу стицања знања и добијања оцена.

пропусте у вршењу родитељског права, а на основу обавештења од стране образовних установа, психолога и педагога који су у непосредном контакту са дететом. У том тренутку би претпоставка савесности родитеља престала да важи, те се може говорити о намерном чињењу родитеља противно најбољем интересу детета, што би повлачило строже санкције. Родитељ тада може иницијално бити свестан у погледу штетности постављања садржаја и тада треба применити норме о несавесном вршењу родитељског права. Предлажемо да родитељ који, упркос указивању на пропусте у вршењу родитељског права од стране социјалне службе у виду постављања садржаја на друштвене мреже, то настави да чини, може бити делимично лишен родитељског права. Међутим, проблем настаје баш на овом месту. Кога права из садржине родитељског права родитељ може бити лишен? Код делимичног лишења родитељског права он се лишава једног или више права из корпуса родитељског права. Код постављања садржаја на друштвене мреже, реч је само о једном сегменту једног права из корпуса родитељског права – и то дела који нема конкретан назив, није дефинисан. Да ли је у питању васпитање, заступање или одгајање детета? Одговор на ово питање је негативан. Најближи смо одговору да је реч о праву, тачније дужности родитеља да се стара о заштити права детета на приватност. Међутим, обликовањем садржине о ком праву, тј. обавези родитеља је реч, не решавамо практичне последице настале из угрожавања овог права детета. Кога права тај родитељ који несавесно поступа може бити лишен? Не постоји сегмент родитељског права који се односи на обавезу заштите права на приватност детета. Родитељ не може бити делимично лишен само тог права у судском поступку. То би захтевало лишење родитељског права у погледу васпитања детета, што, поново, повлачи одузимање, тј. раздвајање детета и родитеља, што би била исувише строга санкција за родитеља.

Досадашња правна анализа *sharentinga* није само апстрактна правничка расправа. Да штетни ефекти постављања садржаја о деци на друштвене мреже нису само проста теоријска расправа сведочи чињеница да се компанија *Meta*, у оквиру које послује друштвена мрежа *Instagram*, обратила родитељима са могућношћу да уколико желе, могу од ове компаније да захтевају да се са профила уклоне слике њихове деце (Fineman, 2023, стр. 862). Слично је поступио и *Facebook* – дао је родитељима могућност да траже уклањање слика њихове деце млађе од 13 година (Plunkett, 2020, стр. 477).

Све што смо разматрали у овом делу рада поводом права родитеља да обликују дигитални идентитет детета односило се на заједничко деловање родитеља, на заједничко вршење родитељског права током заједничког живота родитеља, било у браку или ванбрачној заједници. Међутим, у случају развода брака битно се мења угао посматрања *sharentinga*. Посебно је сложено питање развода брака и неслаганости родитеља око постављања садржаја о детету *online*, што смо могли видети и на примеру из наше судске праксе.¹⁰ У овом контексту, постављање садржаја о детету

¹⁰ О томе какав карактер има постављање слика на друштвене мреже од стране једног родитеља у случају развода брака изјаснио се и Врховни касациони суд поводом анализираних пресуде Апелационог суда у Крагујевцу, у пресуди Рев 14012/2022 од 6. 10. 2022. године: „Суштински, објављивање фотографија деце на интернету путем сервиса за друштвене мреже може да представља опасну активност. Родитељи, када објављују фотографије своје деце, имају слободу избора да ли ће фотографије да објаве или не, али само док заједнички врше

на друштвене мреже може прерасти од свакодневног питања уобичајеног вршења родитељског права у питање које битно утиче на живот детета. Само напомињући значај овог питања, остављамо могућност детаљније анализе *sharentinga* код раздвојеног живота родитеља.

Данас деца ступају у свет одраслих много раније и на знатно опаснији начин него што је то било у некадашње време. Дигитална сфера и Интернет представљају тунел пред улазак деце у свет одраслих. То се чини у најраније доба развоја детета. Оно што је парадоксално у савремено доба дигиталних и виртуелних породичних односа огледа се у чињеници да су некада славне (и јавне) личности бежале и скривале се од папараца и новинара који су хтели да их усликају или да усликају њихову децу – штитили су своју, приватност своје породице и изнад свега приватност своје деце. Сада имамо обрнуту породичну праксу – јавне личности (и не само јавне) надмећу се и утркују која ће приказати већи део своје приватности, ко ће приказати своју децу, породични дом, те свој и живот своје деце пренети из приватне у *online* сферу. Неретко се то чини од тренутка зачећа детета и периода трајања трудноће. Нестанак границе између реалног и виртуелног показује се као правилност.

Неспорно је да у савремено доба родитељско право постоји, пре свега, с циљем заштите права детета. Стога се и говори о родитељским дужностима, родитељској одговорности, а не о родитељском праву.

За разлику од родитеља који имају неограничено право да одлучују о обиму и начину дељења садржаја о својој деци, деца се овде, за разлику од неких других области у којима имају изричита права, налазе у незавидном положају, јер немају механизме којима би могли да спрече или ограниче постављање садржаја о себи. Ово се посебно односи на децу најмлађег узраста, као и на ситуацију када су родитељи већ поставили садржај и када он постане доступан јавности и виралан. Штетне последице је немогуће отклонити. Проблем је у томе што једном послат и постављен садржај на интернет и друштвене мреже остаје трајно, тј. могућност „скидања”, чувања таквог садржаја доводи до тога да чак и његово уклањање и брисање не може да доведе до трајног нестанка или барем до *restitutio in integrum*.

Дете које је од најмлађег узраста присутно на друштвеним мрежама својих родитеља има реалну могућност да буде предмет дигиталног малтретирања или вршења физичког насиља, посебно од стране својих вршњака. Насиље се испољава

родитељско право и док имају исте ставове по том питању. Родитељи малолетне М. имају супротне ставове о објављивању њених фотографија на интернету путем сервиса за друштвене мреже и различита схватања о томе које би то последице могло имати по њу. Мал. дете није свесно своје приватности, нити права да га заштити. Због тога, о њеној приватности, ради остваривања најбољег интереса детета, треба да брине родитељ коме је поверено вршење родитељског права. Законска заступница малолетне М. има став да ради заштите безбедности и приватности не треба објављивати фотографије детета на којима се идентификује њен лик. Стога, од тренутка када је законска заступница, мајка детета, изразила несагласност са објављивањем фотографија детета на друштвеним мрежама, на којима се она може идентификовати, нико, па ни други родитељ којем није поверено вршење родитељског права, нема право да објављује те фотографије. Ово право заштићено је чл. 12. Универзалне конвенције о људским правима, чл. 8. Европске конвенције о људским правима и то као обавеза поштовања приватног живота, дома и преписке...”

кроз коришћење дигиталних технологија (*online* платформи и интернета), а са намером да се особа, на коју је насиље усмерено, повреди, понизи и узнемири, као и да јој се нанесе нека штета. Дигитално насиље подстиче групну мржњу, узнемиравање, праћење, урушавање приватности, вређање на било којој основи. Овакво понашање од најранијег доба касније повлачи опасност од затварања детета у себе, губитка самопоуздања, чак и самоповређивања.

Иако би дигитални идентитет детета требало да буде поистовећен са дигиталним идентитетом његових родитеља, који се сматрају чуварима благостања детета, сматрамо да то не мора бити тако.

Оно што представља проблем код дељења садржаја о детету од стране родитеља без сагласности детета, јесте да дете постаје јавно видљиво, открива се његов идентитет и низ података о њему, без његове сагласности. Уколико се то учини без сагласности детета, немогуће је да дете накнадно, када стекне одређени узраст и зрелост (иако ни тада нема правних норми да то учини), уклони постојећу видљивост и дигиталну репутацију коју је родитељ већ креирао у име детета. Нешто слично попут формирања религијског идентитета детета и предузимања одређених радњи које не могу бити реверзибилне (крштење, обрезавање, прва причест и сл.) (Novaković, 2018). Код објављивања садржаја о детету ово може имати знатно теже последице по благостање детета. Религијски идентитет је везан за приватно окружење и однос родитељ–дете, док је *sharenting* јавна ствар, приказивање детета у јавности непознатим особама. Могућност злоупотребе је знатно шира, јер имамо или веома широк круг особа или чак и неодређен број у случају профила родитеља које прати вишемилионски аудиторијум пријатеља-пратилаца.

Посматрајући правне механизме за спречавање оваквог деловања родитеља, налазимо да у Јужноафричкој Републици дете има право да поднесе тужбу против родитеља који поставља садржаје о њему, али је за успех у спору потребно да докаже да је постављање садржаја неправедно и то у контексту разумног схватања такве праксе родитеља, што је правни стандард условљен моралом, обичајима и схватањима датог друштва (Gabriel, 2019, str. 610). У САД постоји јасна заштита детета у случају постављања дигиталних садржаја о детету од стране трећих особа. Са друге стране, родитељи имају право да у овом сегменту делују у име детета (Steinberg, 2017, str. 870).

У праву Републике Србије дете нема нити један вид правне заштите од *sharentinga*. Не постоји могућност да се дете одређеног узраста сагласи са дељењем садржаја о себи од стране родитеља или друге особе која врши старање над њим, нити да оно ускрати ту сагласност.

ЗАКЉУЧАК

У савремено доба, као неприкосновено, појављује се потреба појединца да се „прикажује”. Готово је незамисливо да се појединцу ускрати или ограничи слобода да се дигитално оствари, прикаже, покаже. Иако је и ова слобода подложна анализи и критици (да не кажемо ограничењу), прихватамо да је то ствар личног избора сваке особе. Међутим, сасвим је другачији приступ ако је реч о приказивању других особа, посебно деце, те још конкретније посматрано, сопствене деце. Најмлађи и

најрањивији чланови друштва, ако већ њихови родитељи немају свест о штетности таквог понашања, имају право да их друштво и последично правни систем заштите од праксе својих родитеља означене као *sharenting*.

У области *sharentinga* огледа се парадокс савременог односа између родитеља и детета, тачније односа између родитељског права и права детета. Док се у већем делу института родитељског права родитељима смањује и обим и садржина вршења родитељског права, те последично бивају стављени под надзор, контролу различитих органа (суда, социјалних служби), обратно, код *sharentinga* је родитељима остављена потпуна слобода деловања у погледу вршења родитељског права. Ипак, у делу вршења родитељског права, код *sharentinga* намеће се потреба да се несавесни или чак и потпуно савесни родитељи санкционишу и ограниче у погледу дељења садржаја о деци који наносе штету благостању и најбољем интересу детета.

Sharenting се може посматрати кроз призму емотивног угрожавања детета. Сам појам емотивног злостављања и угрожавања детета није довољно разрађен, нити у судској пракси, нити у теорији. Вршење родитељског права, некада искључиво и неопуштиво право родитеља, почиње се надзирати последњих неколико деценија. Резултат тога јесте да се физичко злостављање детета од стране родитеља не поставља више као приватна ствар родитеља при вршењу родитељског права. Међутим, када је реч о емотивном злостављању, то је област која је *terra incognita*, посебно у судској пракси. Код *sharentinga* није реч (само) о злостављању, већ о емотивном угрожавању детета и његовог благостања. Самим тим, веома је суптилна граница између уобичајених радњи вршења родитељског права – приказивања садржаја о детету на интернету, те емотивног угрожавања детета оваквим радњама родитеља.

Оно што је несумњиво прихваћено у теорији у области *sharentinga*, у одсуству правне регулативе јесте да треба заштитити најбољи интерес и благостање детета од несавесних родитеља. Став о апсолутној аутономији родитеља приликом вршења родитељског права и дељења садржаја *online* не може више бити допуштен. То би значило да родитељ више нема право да одлучује безусловно, да ли хоће или неће, као и коју ће врсту садржаја о свом детету постављати на друштвене мреже и *online*. Правним прописима би требало забранити да родитељи без ограничења (у виду отворених профила којима може било ко приступити) објављују садржаје о својој деци узраста од 15 година. Критеријум од 15 година узимамо стога што се већина права детета из Породичног закона везује за овај узраст. Након што дете наврши 15 година, родитељи не би требало да имају могућност да без сагласности своје деце постављају на својим профилима садржаје везане за ту децу. Са друге стране, уколико се детету одређеним (млађим) узрастом призна право да без његове сагласности родитељ не може да приказује садржаје, то би изазвало велике практичне проблеме при вршењу родитељског права.

Sharenting је у директној супротности са тенденцијама о повећању капацитета и индивидуалности детета. Дете се овде не посматра као самосталан субјект који има право на сопствено мишљење, идентитет, и пре свега заштиту, већ обратно, у складу са некадашњим патерналистичким и патријархалним нормама, као објект родитељске власти.

Други правац заштите детета треба да се односи на друштвену интервенцију, посредством јавних кампања, којима би се указивало родитељима на штетност

постављања садржаја о деци, као и на упозоравање на последице у погледу ограничења вршења родитељског права уколико родитељи то чине упркос упозорењу социјалних служби. Ради даље аргументације у прилог деловању ванправних механизма постављамо следеће питање: да ли је право способно да адекватно и правовремено одговори на све промене које настају у дигиталној сфери, када је реч о заштити права детета? Одговор је негативан. Стварање све већег броја нових платформи, апликација, друштвених мрежа, изискује да правни систем са настанком сваке те нове дигиталне форме правно регулише исту. Могућност брзе реакције и моћ метаморфозе (породичног) права у трци и борби са дигиталним, виртуелним светом, није реалан резултат који се може очекивати и то, пре свега, јер је дигитални свет, свет информација, бројева, алгоритама, који се по својој природи мења и развија много брже него правни систем. Породично право је систем друштвених односа и вредности који захтева постојање различитих интереса, процедура и делује *ex post*, тек након настанка неке појаве у друштву.

Највећи проблем код *sharentinga* је у томе што се чување дигиталног идентитета детета сматра моралном, ванправном обавезом родитеља и претпоставља се да ће родитељи деловати у најбољем интересу детета. Међутим, ова претпоставка не треба да буде неоторива, напротив, уколико родитељи делују противно благостању детета, потребно је обарати претпоставку савесности родитеља и доказати да они угрожавају дете својим поступцима *sharentinga*. Ако је претпостављену биолошку истину у виду порекла брачног детета у виду претпоставке *Pater is est quem nuptiae demonstrant* могуће оспорити, не видимо зашто није могуће оспорити претпоставку да се родитељ савесно стара о дигиталном идентитету детета, те да родитељско право у овој области буде подложно ограничењу, као у многим другим областима. Иако се залажемо за поштовање права родитеља да искључиво одређују и штите добробит детета, право детета на приватност и заштиту од штетних утицаја дигиталних медија надилази право родитеља, посебно у случају када родитељи својим поступцима излажу дете штетним утицајима. Такав је случај, управо, код *sharentinga*.

Друштвена реакција која ће ићи ка освешћивању родитеља у погледу штетности постављања дигиталних садржаја своје деце и у квалитативном и у квантитативном смислу, намеће се као јед(и)но целисходно решење овог савременог, примарно социолошког (али и породичноправног) проблема.

Uroš P. Novaković¹
University of Belgrade, Faculty of Law,
Department of Civil Law
Belgrade (Serbia)

SHARENTING – THE PARENTS’ RIGHT OR THE ABUSE OF THE CHILD’S RIGHTS?

(Translation *In Extenso*)

Abstract: The paper analyzes the modern practice of parents who share virtual content about their children on social networks and on online platforms in general (*Internet, YouTube...*). In legal theory, *sharenting* is defined as the use of social media by parents for sharing the content about their children via textual posts, photographs and video-clips which contain the child’s personal data. *Sharenting* is the parents’ authorization, the segment of exercising the parents’ right to fully decide on their own about the child’s visibility on the Internet, without including the child in that decision. The parents’ limited right to publish the content about their child would be reflected in the parents’ posting news about the child on their profiles (that the child was born, that the child started walking, talking, going to the kindergarten or school etc.), but without the visual content accompanying it (photos and videos). In that manner, the child’s identity would not be revealed and, thus, potentially threatened by third parties.

Keywords: child, child’s rights, social media, *sharenting*, Internet

INTRODUCTION

In the digital sphere, modern times have caused unimaginable changes in traditional, existing social relations among people. The family, as part of a complex social structure, has not been exempted from constant changes. Technological innovation has an immeasurable effect on each segment of life, both of individuals and the family. The Internet and social media (*Facebook, Instagram, former Twitter, now X, TikTok*) constitute part of such technological innovation, the use of which leads to new practices in the family life, unknown to the previous everyday behaviour pattern of the family members. By showing themselves and other close people on online platforms, the Internet and social media, individuals, either as independent persons or as family members, become visible to the broad (un)limited circle

¹ uros.novakovic@ius.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0009-0002-9749-7369>

of other people, known or unknown, thus potentially exposing themselves and others to the harmful effects reflected in threatened personal data and the right to privacy. Infinite (self)presentation may lead to a number of consequences for every person posting content on the Internet. If it is an adult person (capable of reasoning?!), who posts content about himself/herself without threatening the rights of others, the legal system cannot proceed in any manner at all. An adult person capable of reasoning is entitled to freely post different information and video-clips about himself/herself provided that the rights of others are not threatened in that manner. However, if those are persons posting content about other family members, particularly their children, such acting within modern family life should not remain outside legal regulations, especially if the above-mentioned, potentially harmful acting of the parents may threaten the child's well-being and prosperity by exposing the child to an unlimited number of users without any protection of the child's privacy.

We witness the fact that the sharing of digital content by individuals, so-called influencers, leads to gaining material goods and profits that are unimaginable in some other spheres of doing business. Technological development indisputably has an immeasurable effect on the life of every individual, including children. The question arises as to how technological innovation in the social sphere affect the exercise of the individual's rights, i.e., whether through the application and ingress of digital content into the family life practice the child's rights are threatened or not. One part of the entire segment of digital content are social media, and that is why it is necessary to analyze the impact of social media on a series of individuals' rights, primarily on the person's rights – more specifically, on the individual's right to privacy. The development of the listed technologies has made it possible to completely unknown persons to get the right to show themselves and become publicly visible, which was unimaginable only twenty or thirty years ago. We will define it as the individual's freedom to be publicly known – the need for showing oneself in public. Reality (fictitious, wrong?!) has been offered in which everyone may and should be known to all others.

Why is it necessary to consider and analyze this question in social and legal terms? In fact, the percentages from the survey we will present show that, unlike the time of only ten or twenty years ago, the impact of social media and the number of their users has increased from several percentages to almost 80-90%. There are inconceivable and concerning data showing that the photos of the child, posted by a famous parent, without limited access, have been seen by as many as 130 million people (Hamming, 2020, p. 1038). We may assume that only 0.1% of all those followers who have seen the child's photo have no good intentions regarding the posting of the child's face. This points to a large number of people (as many as 130,000) to whom the child has been exposed and to the way in which it may have incorrigible consequences on the wellbeing and development of that child (or any other child) and his/her best interests. What should be and is being considered by family law, in light of *rebus sic stantibus* of modern family relations is the effect of the new "family practice", conditioned by modern and popular family trends, on the child's rights and the child's best interests. The paper will analyze the effect of showing children on social media from the perspective of the child's rights and the exercise of the exposed parents' rights, with a particular overview of both above-mentioned institutes through the principle of the child's best interests.

THE CONCEPT OF SHARENTING

The need of adult persons, who are at the same time parents, for (self)presentation in today's era is also projected on showing their children on social media. It is difficult to imagine a parent who, only thirty-odd years ago, would pay for a newspaper ad or buy some TV time to show a number of strangers how his/her child has started walking, said the first word or celebrated first birthday. Nowadays, a child comes into contact with persons who may know/get to know the child's particulars (or become familiar with the child) without previously meeting them or sharing profoundly personal and intimate particulars with them.

Where is actually the difference and, at the same time, the greatest danger of modern digital media (online media) as compared to traditional media? We will sum up the answer to this question through the following characteristics of the information placed via online media:

- permanence implies that once published online information does not disappear; on the contrary – it lasts for many years;
- visibility implies that information is shown online and it is widely visible on an unlimited number of addresses;
- sharing means that the Internet medium enabling the user to share information immediately, by a single click, is that information is received and forwarded;
- searchability implies that it is possible to search for and get any previously published information in the existing data bases at any moment in the future (Hamming, 2020, p. 1044).

The concept of *sharenting* resulted from a combination of two Anglo-Saxon words: *share* and *parent*, and that is how the term *sharenting* was made. It implies sharing the content about the child by the parents on social media and online. This term was first used in the *Wall Street Journal* in 2012 (Fineman, 2023, p. 848). Having in mind that posting on social media is an everyday practice in the life of a modern family, showing oneself and one's children on social media is a new phenomenon for which there is no term in Serbian sociological and legal theory. Therefore, we will use the term from Anglo-Saxon theory – *sharenting*, which denotes showing photographs, video-clips and other content about the child by parents, as well as other people who directly or indirectly take care of the child (relatives, teachers, babysitters, guardians). The shortest and most accurate term in the Serbian language could be “showing the child on online platforms and social media”. Since this is a long, compound explanation and not a single term, in our paper we have chosen to use the above-mentioned term which has already been widely accepted in the comparative family law literature.

Apart from the above-mentioned, the most succinct definition of *sharenting* would be “parents’ posting content about their children on social media (Plunkett, 2020, p. 460). Another, broader context of *sharenting* implies not (only) posting photos and content about the child by parents, but also excessive showing and posting of content about the child on social media. *Sharenting* more specifically denotes posting photos and content about the child as a life fact, while in broader terms it refers to the quality and quantity of this fact, saying that *sharenting* is the parents’ wrong behaviour and wrong, excessive practice. In literature, *sharenting* usually refers not to the ordinary posting of content but only to the excessive posting of content about the child. In this definition, the quantity of content posting is taken as a criterion. In our opinion, the generic term *sharenting* refers to showing content related to the child without further qualifications as to whether such

showing of the child is excessive, harmful or used for private or business purposes. These further categorizations deriving from the original term are only modalities of the existing original term *sharenting*. Because of the limited length of this paper, we will state the (likely) possibility of dealing with the modalities of *sharenting* in some future papers.

The process of the transformation of private relations to public ones within family law may be fully monitored exactly in the case of *sharenting*.² The family practice of showing photos, video clips and other content related to the child, which used to be reserved for a narrow circle of relatives and friends in the past, is now becoming available to persons who are not family members or close friends.

CHILD’S AGE, CONSENT AND CONTENT SHARING

From their earliest age, children become present on the Internet and social media. Such early exposure of children to the effect of digital platforms may have an extremely harmful impact on children’s mental health. As soon as children are present online, there is a risk of increased vulnerability due to comments being made by unknown persons, which may have a negative connotation, be offensive and even assume the form of serious threats and digital abuse. These malicious and aggressive comments may cause substantial consequences on the mental health of adults, let alone children – in their case, such negative impact is even stronger. Peer violence may be caused by posting such content about the child by his/her parents.

The analysis of the phenomenon of *sharenting* does not imply only an intention of protecting the child by allowing him/her to decide independently about the creation of own digital identity, but also of protecting the child from evident harmful consequences of the parents’ unconscientious behaviour – until the age when the child will be able to make independent decisions about this matter. The problem of *sharenting* refers to the consequences parents’ restriction and assessment as to the manner in which they exercise their parental right towards the child in the sphere of digital technologies. The parents’ decision to share the content related to their child is part of the parental right to decide about the manner of exercising this right. These are often ordinary everyday matters about which parents decide together and consensually. However, this matter may also become an important matter related to the child’s life and, in case the parents get divorced, it may be decided by the other parent who is not exercising the parental right.³ It occurs in the case of the parents’ disagreement about whether and in what manner content about the

² For further information about the relation between the private and the public in family law, see Novaković, Uroš (2020). Changes in the Contemporary Family Life Concept, *Law Unification and Legal Safety*. Proceedings from the 33rd Meeting of Kopaonik School of Natural Law Slobodan Perović, vol. 2, p. 141 onwards.

³ According to the regulations of the Family Law, the matters substantially affecting the child’s life are listed in Article 78, Paragraph 4: the change of the child’s place of residence, the child’s education, disposing of the child’s large-value property; undertaking any major medical interventions related to the child. These regulations are not exhaustive and that is why some other matters, such as the child’s religion, as well as the posting of content on social media, may be considered the matters substantially affecting the child’s life.

child should be posted on social media. This matter exceeds the boundaries of ordinary, everyday matters regarding the child's upbringing.

If we look at the opposed interests that may emerge from showing the child on social media, first of all, there is the parents' right to exercise their parental right in the manner they consider adequate, while, on the other hand, there is also the child's right to privacy, i.e., the protection from the harmful effects of the Internet and modern social media.⁴ The child's proper, complete and free development implies the child's decision-making about the way to exercise his/her right to privacy and private data protection.⁵ The child acquires this right from his/her very birth. According to the Family Law, parents are persons who need to protect their child's right to privacy until the child's maturity.⁶

As far as the child's age is concerned, the existence of a real danger of entering the child's private sphere and the theft of personal data when the content related to the child are unrestrictedly used is illustrated by a recent example of *YouTube* platform and unauthorized taking of the data about the children under 13, without the parents' consent (Plunkett, 2020, p. 458). In fact, *Google* Company had to pay the amount of \$170 million because *YouTube* video-sharing service had illegally collected data about children without their parents' consent.⁷

Although younger children are exposed to a larger extent to the presentation of the content about them on social media, the harmful effects on older children, primarily adolescents (10 to 19 years old), are neglected. The digital identity is integral part of adolescents' intimate life in which any parents' interference may be seen as an inappropriate entrance into their sphere, which may lead to serious conflicts in the relations between parents and the child. The publication of the content about the child without the child's consent may substantially undermine the relationship of trust between the child and parents.

As a matter of fact, showing the content about adolescent children may lead to their becoming the object of peer violence. Older children have a personal and digital identity built on a larger scale, and social ties with their peers are more pronounced than it is the case with younger children. Therefore, connecting digital content of this category of children to their parents, as well as unauthorized video-taping and publication of content about adolescents without the children's knowledge or consent⁸ may lead to different harmful consequences, starting from the feeling of shame, being "teased" by other children to various consequences on the children's mental stability. In that period, children more intensively perceive every interference of their parents into the adolescent world – the world of their personal intimacy. Every individual's privacy is a good that needs to be protected. In case of

⁴ Novaković, U. (2024). Right of the child to protection from the harmful influence of modern mass media (Internet), *Proceedings Law and Legal Activities Liber amicorum Jovica Trkulja*, Belgrade, pp. 491–515.

⁵ See Article 62, Paragraph 1 of the Family Law

⁶ See Article 84 of the Family Law

⁷ The result of the initiated proceedings is the deal worth \$170,000,000. <https://www.politika.rs/sr/clanak/437165/Kazna-Guglu-i-Jutjubu-u-SAD-jer-ne-stite-decu>, the news of 4th September 2019 (Accessed on 25th December 2024)

⁸ See the ruling of the European Court for Human Rights in the case *Soderman v. Sweden*, Application no. 5786/08 of 12th November 2013, the case referred to video-taping a fourteen-year-old child without the child's consent.

adolescents, this need, although they are at an older age, is even more pronounced having in mind that in this category of children the feelings of independence and creation of their own world – different from the adults’ world – is present to a larger extent. Any interference in their decisions and world will be considered as the unauthorized use of their “personal good”. The children in the analyzed studies mainly think that their parents should not place the photos and content about them on the Internet and, moreover, that due to this they have negative feelings about the publication of their photos that may be degrading and cause embarrassment or shame (naked baby photos, photos in which they cry, which show them having an accident or looking unattractive, as well as any other photos and content of intimate character) (Iskul & Joamets, 2021, p. 107).

Here we will look at an important case from our case law which speaks about this problem, particularly when parents are divorced. The Appellate Court in Kragujevac confirmed the first-instance decision to dismiss as unsubstantiated the plaintiff’s (the child’s mother’s) claim who wanted to establish that the defendant, the child’s father, by posting the child’s photographs on his Facebook account, had violated the child’s rights – namely the child’s right to safe life and the right to privacy; the child’s mother also wanted the father to be prohibited to post their under-age daughter on social media in the future (the decision of the Appellate Court in Kragujevac Gž2 187/2022 of 19th May 2022). In this case, the court took a position that the occurrence of harmful consequences for the child is certain due to the posting of the photos on social media. Indeed, due to the parent’s unconscientious acting, harm will inevitably be caused to the child’s mental or physical health. However, in the cases such as posting naked child’s photos on social media profiles, the occurrence of harmful consequences for the child must not be requested because this approach would be opposed to the child’s well-being and best interests. In the event of any consequence, it would be serious threatening to the child, while any act removing the consequence would not be proportional to the violated good – the child’s well-being and proper mental and physical development. Therefore, we can conclude that a preventive approach and prohibition of publication are imposed as an imperative.

In the largest number of cases, the child is not even aware of being the “object” of sharing, i.e., that the content about him/her is posted online. The assessment of the harmfulness of posted content, which may be performed by the social service on the basis of the report by the parent(s) or other persons close to the child, as well as the educational institutions, starts from whether emotional danger due to *sharenting* may be reasonable for the child of the given age. Because of the lack of more comprehensive Serbian court practice about this matter, in this paper we will not express our opinion about the exact age of the child necessary for his/her consent. As an orientational criterion, we will propose the child’s age of 12.

COLLISION OF THE PARENTS’ RIGHTS AND THE CHILD’S RIGHTS

The *sharenting* practice is becoming a common practice by parents nowadays. Just as it used to be normal and ordinary to show real albums with children’s photos, it is now becoming equally normal and ordinary to post photos and other content online and on social media. The parents’ practice of showing their children online does not seem to

differ from the traditional and established family practice of showing albums with the photos of the child's birth, birthdays, first day at school, summer and winter holidays to grandparents, aunts, uncles and other close relatives, as well as close friends. However, an important difference between the former showing of the albums and today's online showing is in the fact that the photos and albums were (and still are?!) the family's private matter, while social media profiles have turned the same content into public content available to a narrower or broader circle of people. The phenomenon of *sharenting* reflects the problem of the problem and the private in modern family. *Prima facie*, this mainly familial practice, which has existed for decades in the family life, is suddenly becoming a public practice.

Part of exercising the parental right, which refers to the parents' free and independent decision-making about showing, publishing and sharing everyday activities related to the child is becoming the subject of potential abuse by parents and, consequently, the question of the conflict of the child's right to the protection from harmful effects with the parents' right to publish such data and information about the child. It is difficult to imagine that the former practice of putting the photos of small children while swimming in the sea or being bathed in the home, family environment into the family albums could have a harmful effect on the child, particularly the violation of the child's right to privacy. In any case, these photos were shown only to a narrow circle of persons – close relatives, friends, godparents, persons who were essentially close to the child and, more importantly, to the child's parents as well. Those were not virtual, online friends of the children or their parents, essentially strangers.

In this part we will consider the relation between parents' right and the child's rights in the institution of *sharenting*. In the case law of the US Supreme Court, the parents' right to bring up and raise their children is recognized as the sole right of the parents and one of the main constitutional rights (Haley, 2020, p. 1011). A similar doctrine of the inviolability of parents' rights in the USA and according to the norms of the legal system of the South African Republic, the parent does not need the consent of the child under 18 for posting content about the child online (Gabriel, 2019, p. 609). It is believed that the parent, as a rule, will act in the child's best interests. Nevertheless, the child has been recognized the rights to privacy and digital identity as independent of the parents' right. As for the child, apart from the indisputable violation of the right to his/her privacy, yet another right of the child appears as being extremely subject to the harmful effects of sharing content about the child online – the child's right to complete and proper development. This right is directly threatened in case the child is shown on social media. Without delving into a detailed analysis, at least not in this paper, we will mention several other rights which may also be the subject of violation due to *sharenting*: the child's right to education,⁹ the child's right to protection from exploitation, the child's right to protection from sexual harassment and abuse. The violations of all these rights derive from the violation of a generic right in this sphere – the child's right to privacy, which is also violated due to sharing content about the child on social media and the Internet.

⁹ This right may be confirmed by the fact that the child, due to harassment, as well as digital violence by his/her peers, but also by strangers, because of the content being posted on social media, may refuse to go to school, the consequence of which would be the child's poorer results in acquiring knowledge and being graded.

It is indisputable that parents have the exclusive right to bring up and raise their children in the manner they like. This also refers to the sphere of the child's public, digital visibility, which constitutes an everyday segment of exercising the parental right. Moreover, it should not be contentious that without the parent's previous consent, the persons or institutions in charge of caring for and supervising the child should not post photos and content related to the child on the Internet and social media. The position that *sharenting* refers to the parents' exclusive right to determine the child's digital identity is unacceptable because in this sphere, the parents are solely the bearers of the child's protection, i.e., they appear as representatives of the child's digital identity and the child's right to privacy.

We will look at the concept of the parents' conscientiousness in *sharenting*. The parents' conscientiousness in this sphere, as well as in many others, should play an important role in the legal assessment of their behaviour. In fact, posting content about children on social media is nothing but a segment from the domain of exercising the parental right, the one that is applied on a daily basis. In the domain of the parental right, in the assessment of the wrong exercise of the parental right, the parents' conscientiousness should have crucial importance. Namely, according to the Family Law norms, the parents' conscientiousness has a decisive effect on the sanctioning of parents due to the wrong exercise of their rights (Article 82). Unconscientious exercise of the parental right leads to the partial deprivation of the parental right (Novaković, 2022). We believe that (un)conscientiousness should have a decisive effect on the sanctioning of parents in the area of *sharenting* as well. Conscientiousness needs to be assumed here. However, because of the complexity and limitation of legal action in everyday exercise of the parental right, which also includes *sharenting*, through extra-legal acting it is possible to specify the (non)existence of conscientiousness in the parents' acting in *sharenting* – by warning the parent, either in campaigns, information supplied by social services or other forms of information, that he/she is obliged to limit the child-related content on social media to a certain number of (close) persons. Applying the former, preventive approach, the parent will know or will be obliged to know that by posting the child-related content on his/her social media profile or online, with no limitations or protection, he/she acts actively, and by such acting, threatens the child's best interests. In that case, the parent will act unconscientiously. The problems deriving from *sharenting* may emerge not as a product of the parents' unconscientiousness or bad intentions, but exactly from the parents' wish to help their children who have a certain kind of problem (Steinberg, 2017, p. 841). However, what is indisputable is the very fact that posting digital content on the Internet and social media creates the possibility of the existence of harmful effects on the child. The parent may share child-related content without being aware that his/her acts may be harmful to the child. This is the perceived role of social services which should warn the parents who act in this manner of their omissions in exercising the parental right, based on the information supplied by educational institutions, psychologists and pedagogues who are in direct contact with the child. At that point, the assumption of the parents' conscientiousness would cease to be valid, and we may speak about the parents' intentional acting contrary to the child's best interests, which would call for stricter sanctions. That is when the parent may become initially aware of the harmfulness of posting content and when the norms regarding the unconscientious exercise of the parental right should be applied. We suggest that the parent who, despite being warned by the social service of the omissions in

exercising the parental right through posting content on social media, continues to do the same, may be partially deprived of the parental right. However, this is where the problem arises. Which right exactly from the parental rights content can this parent be deprived of? In the partial deprivation of the parental right, the parent is deprived of one or several rights from the parental rights corpus. As for sharing content on social media, it is only one segment of one right from the parental rights corpus – the part which has no specific name or definition. Is it upbringing, representation or educating the child? The answer to this question is negative. We tend to that it is the parents' right or, more precisely, duty to take care of protecting the child's right to privacy. However, by formulating the content about the parents' exact right or duty is in question here we do not solve practical consequences emerging from the violation of this particular right of the child. What is the exact right that the parent acting unconscientiously can be deprived of? There is no segment of parental rights which refers to the obligatory protection of the child's right to privacy. The parent cannot be partially deprived only of that right in legal proceedings. It would call for the deprivation of the parental right regarding the upbringing of the child – once again, this implies taking away the child from the parents, i.e., the child's separation from the parents, which would be an excessively strict sanction for the parent(s).

The legal analysis of *sharenting* so far is not only an abstract legal debate. That harmful effects of posting children-related content on social media are not just a theoretical debate is proved by the fact that the company *Meta*, within which the social network *Instagram* operates, has addressed the parents giving them the possibility, in case they want it, to ask this company to remove their children's photos from their *Instagram* profiles (Fineman, 2023, p. 862). *Facebook* has proceeded in a similar manner – it gave the parents the possibility to ask for the removal of the photos of the children under 13 (Plunkett, 2020, p. 477).

Everything that has been considered in this part of the paper regarding the parental right to form the child's digital identity refers to the parents' joint acting, joint exercise of the parental right while living together – either in marriage or in a common-law relationship. However, in case of divorce, the perspective of looking at *sharenting* changes substantially. Of particular complexity in case of divorce is the question of the parents' disagreement regarding child-related content being posted online, as we have seen in the example from Serbian case law.¹⁰ In this context, posting child-related content on social media may turn

¹⁰ About the character of posting photos on social media by one parent in case parents are divorced, there is a clear position of the Supreme Court of Cassation in its analysis of the decision of the Appellate Court in Kragujevac – Decision Rev 14012/2022 of 6th October 2022: "Essentially, posting children's photos on the Internet through the social media service may constitute a dangerous activity. When posting their children's photos, parents have the freedom of choice as to whether they will post the photos or not, but only as long as they jointly exercise the parental right and have the same attitudes regarding that matter. The parents of underage girl M. have different positions about posting her photos via the social media service, as well as different ideas about the potential consequences on their daughter. The under-age child is not aware of her privacy or of the right to protecting that right. That is why, in the child's best interests, her privacy should be taken care of by the parent who is in charge of exercising the parental right. The legal representative of underage girl M. thinks that for the purpose of protecting safety and privacy, no photos should be posted in which the child's face is identified. Therefore, from the moment when the legal representative, i.e., the child's mother, expressed her disagreement with the posting of the child's photos on social media, in which

from the everyday matter of the ordinary exercise of the parental rights into the matter that significantly affecting the child's life. By merely mentioning the importance of this matter, we leave the possibility of a more detailed analysis of *sharenting* in case of the parents living separately.

Nowadays children enter the adult world much earlier and in a much more dangerous manner than it used to be. The digital sphere and the Internet are a tunnel taking children to the adult world. This occurs at the earliest age of the child's development. What is a paradox in today's era of digital and virtual family relations is reflected in the fact that celebrities (and public figures) used to run away and hid from paparazzi and journalists who wanted to take photos of them or their children – they protected their own privacy and their family's privacy and, above all, their children's privacy. Now there is a reverse family practice – public figures (and not only they) compete in showing the greater part of their privacy, in showing their children, their family home, thus transferring their own lives and the lives of their children from the private sphere to the online sphere. It is frequently done from the moment the child is conceived and the period of pregnancy. The disappearance of the line between the real and the virtual is shown as a regularity.

It is indisputable that nowadays the parental rights exist primarily for the purpose of protecting the child's rights. That is why we speak about parental duties and parental responsibility and not about parental rights.

Unlike parents, who have an unlimited right to decide about the scope and manner of sharing children-related content, here, in contrast of some other areas in which they have explicit rights, children are in an unenviable position because they have no mechanisms to prevent or limit the posting of content about them. This particularly refers to children at the youngest age, as well as to the situation when their parents have already posted content and when it has become available to the public and viral. Harmful consequences are impossible to remove. The problem is that the content once sent and posted on the Internet and social media will permanently remain there, and the option of downloading and keeping such content leads to a situation in which even its removal and deletion cannot cause its permanent disappearance or at least *restitutio in integrum*.

The child who has been present on his parents' social media from the earliest age is exposed to the real possibility of being the object of digital harassment or physical violence, particularly by his/her peers. Violence is manifested through the use of digital technologies (online platforms and the Internet) with the intention of hurting, humiliating and upsetting the person who is the target of such violence, as well as causing some harm to that person. Digital violence encourages group hatred, harassment, undermining of privacy, and offending on any basis. Such behaviour from the earliest age may subsequently lead to the danger of the child becoming introverted, losing self-confidence and even to self-inflicted harm.

Although the child's digital identity should be identified with the parents' digital identity, since they are considered guardians of the child's well-being, we believe that it is not necessarily the case.

the child can be identified, no one, not even the other parent who is not in charge of exercising the parental right, is entitled to publish these photos. This right is protected in Article 12 of the Universal Convention on Human Rights, in Article 8 of the European Convention on Human Rights, as the obligation of respecting private life, home and correspondence...”

The problem about the parents' sharing child-related content without the child's consent is that the child becomes visible in public, his/her identity and a set of data about him/her are revealed without the child's consent. It is done without the child's consent, it is impossible for the child subsequently, once he/she reaches a certain age and maturity (although even then the child has no legal norms to do so), to remove the existing visibility and digital reputation already created by the parent(s) on his/her behalf. This is somewhat similar to the formation of the child's religious identity and undertaking certain actions which cannot be reversible (baptism, circumcision, first communion etc.) (Novaković, 2018). Posting child-related content in public may have much graver consequences to the child's well-being. The religious identity is related to the private environment and the parent-child relationship, while *sharenting* is a public matter, i.e., showing the child to public to complete strangers. The possibility of abuse is much bigger because there is either a rather broad circle of people or even an indefinite number of people on the parents' profiles which are followed by multi-million audience of friends-followers.

Looking at the legal mechanisms for preventing this type of parents' acting, we can see that in the South African Republic the child has the right to sue the parent(s) for putting content about him/her, but to win in the lawsuit, the child must prove that content posting is unfair in the context of the reasonable understanding of such practice of the parent(s), which is the legal standard conditioned by morality, customs and perceptions of given society (Gabriel, 2019, p. 610). In the USA the child is clearly protected in relation to posting digital content about the child by third persons. On the other hand, parents are entitled to act on behalf of the child in this segment (Steinberg, 2017, p. 870).

In the law of the Republic of Serbia, the child has no form of legal protection from *sharenting*. It is not possible for a child of a certain age to agree to content about him/her being posted by his/her parents or other person taking care of the child, or to withhold such consent.

CONCLUSION

Nowadays an inviolable necessity appears of an individual to "show off". It is almost unimaginable to deprive or limit an individual's freedom to be present digitally, to show off, and to show himself/herself. Although this freedom is also subject to analysis and criticism (not to say limitation), we accept that it is a matter of everyone's personal freedom. However, the approach is completely different when it comes to showing other persons, particularly children and, more specifically, one's own children. In case their own parents are unaware of the harmfulness of such behaviour, the youngest and most vulnerable members of society gave the right to be protected by society and, consequently, the legal system, from their parents' practice called *sharenting*.

In the area of *sharenting*, the paradox of modern relationship between parents and the child is reflected or, more precisely, between parental rights and the child's rights. While in the larger part of the institute of parental rights the scope and content of exercising parental rights are reduced and, thus, they are placed under supervision and control of different bodies (court, social services), in *sharenting*, on the other hand, parents have full freedom of action regarding their exercise of parental rights. However, in the segment of exercising

parental rights, in *sharenting* there is an imposed need of sanctioning unconscientious or even completely conscientious parents and of restricting them in respect of child-related content which causes harm to the child's well-being and best interests.

Sharenting may be seen through the prism of emotional danger to the child. The concept of emotional harassment and threatening the child has not been sufficiently elaborated either in case law or in theory. Exercising parental rights, formerly the parents' exclusive and unalienable right, is gradually being controlled in the past few decades. As a result, physical abuse of the child by parents is no longer seen as a private matter of the parents in their exercise of parental rights. Nevertheless, when it comes to emotional abuse, it is *terra incognita*, particularly in case law. In *sharenting*, it is not (solely) abuse, but also emotionally threatening the child and his/her well-being. Thus, there is a very subtle line between usual acts of exercising parental rights – showing child-related content on the Internet, and emotionally threatening the child by these parents' acts.

What is indisputably accepted in theory regarding the area of *sharenting*, in the absence of legal regulations, is that the child's best interests and well-being need to be protected from unconscientious parents. The position about the parents' absolute autonomy in exercising parental rights and sharing content online can no longer be permitted. It would mean that the parent no longer has the right to decide unconditionally whether to post child-related content or not, and also what type of child-related content to post on social media and online. Legal regulations should prohibit parents from unrestricted posting of content about their children under 15 (in the form of open profiles which may be accessed by anyone). We take this age limit as a criterion because most rights of the child from the Family Law refer to this particular age. After the child turns 15, parents should not be able to post any child-related content on their profiles without the child's consent. On the other hand, if the child at a certain (younger) age is recognized the right to prevent his/her parents from posting such content without consent, it would cause practical problems in exercising parental rights.

Sharenting is directly opposed to the tendencies regarding the child's increased capacities and individuality. Here the child is not seen as an independent subject with the right to own opinion, identity and, primarily, protection but, on the contrary, in line with former paternalist and patriarchal norms, as an object of parental authority.

The second direction of the child's protection should refer to social intervention via public campaigns that would inform the parents about the harm of posting content about children, as well as warning them of the harmful consequences regarding the restriction of the exercise of the parental right if parents do it despite the warning of the social services. For the purpose of further argumentation in favour of extra-legal mechanisms, we will pose the following question: Is law capable of giving an adequate and timely response to all the changes occurring in the digital sphere when it comes to the protection of the child's rights? The answer is negative. The creation of an increasing number of new platforms, applications and social media calls for the legal system to regulate legally each of those new digital forms the moment it is created. The possibility of quick response and the power of the transformation of (family) law in the race with the digital, virtual world, is not a realistic result to be expected, primarily because the digital world is the world of information, numbers and algorithms that, due to its nature, changes and develops much faster than

the legal system. Family law is a system of social relations and values which requests the existence of different interests and procedures and acts *ex post*, only after the emergence of a phenomenon in society.

The greatest problem with *sharenting* is that the maintenance of the child's digital identity is considered the parent's moral and extra-legal obligation and it is assumed that parents will act in the child's best interests. However, this assumption is not necessarily irrefutable – on the contrary, if parents act against the child's well-being, it is necessary to dispute the assumption of the parent's conscientiousness and prove that they endanger their child by their acts of *sharenting*. If it is possible to contest the assumed biological truth in the form of the marital child's origin in the form of *Pater is est quem nuptiae demonstrant*, we see no reason why it is impossible to contest the assumption that the parent conscientiously takes care of the child's digital identity, and that the parental right in this sphere may be subject to limitation, just as in many other spheres. Although we strive for the respect of the parents' rights to exclusively determine and protect the child's welfare, the child's right to privacy and protection from harmful effects of digital media definitely surpass the parents' rights, particularly when parents through their acts expose the child to harmful effects. That is exactly the case of *sharenting*.

The social reaction directed towards making parents aware of the harmfulness of posting digital contents about their children both in qualitative and quantitative terms, is imposed as one and only purposeful solution to this modern, primarily sociological (but also family law) problem.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Fineman, M. (2023). Honey, I Monetized the Kids: Commercial Sharenting and Protecting the Rights of Consumers and the Internet's Child Stars, *Georgetown Law Journal*, 111 (4).
- Gabriel, P. (2019). The Protection of Personal Information Act 4 of 2013 and Children's Right to Privacy in the Context of Social Media, *Journal for Contemporary Roman-Dutch Law*, 82 (4).
- Haley, K. (2020). Sharenting and the (Potential) Right to Be Forgotten, *Indiana Law Journal*, 95 (3).
- Hamming, K. (2020). A Dangerous Inheritance: A Child's Digital Identity, *Seattle University Law Review*, 43 (3).
- Iskul, A., Kristi, J. (2021). Child Right to Privacy and Social Media – Personal Information Oversharing Parents, *Baltic Journal of Law and Politics*, 14 (2).
- Novaković, U. (2018). Religion in family relations – right of the child to choose religion and/or right of the parents to raise the child according to their own religious beliefs, *The Politics and Religion Journal*, 12 (1), 151–184.
- Novaković, U. (2020). Changes in the Contemporary Family Life Concept, *Law Unification and Legal Safety*. Proceedings from the 33rd Meeting of Kopaonik School of Natural Law Slobodan Perović, (2), 133–148. [In Serbian]
- Novaković, U. (2022). Unconscientious exercise of parental responsibility in the decisions of Serbian courts, *Court Proceedings – Justice and Fairness*. Proceedings from the

- 35th Meeting of Kopaonik School of Natural Law Slobodan Perović, (1), 565–588. [In Serbian]
- Novaković, U. (2024). Right of the child to protection from the harmful influence of modern mass media (Internet), Proceedings *Law and Legal Activities: Liber amicorum Jovica Trkulja*, Beograd, 491–513. [In Serbian]
- Plunkett, L. (2020). To Stop Sharenting & Other Children's Privacy Harms, Start Playing: A Blueprint for a New Protecting the Private Lives of Adolescents and Youth (PPLAY) Act, *Seton Hall Legislative Journal*, 44 (3).
- Steinberg, S. (2017). Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media, *Emory Law Journal*, 66 (4).